

DOI: 10.33270/01232502.78
УДК 343.01:343.241

Поняття кримінального правопорушення в системі визначень антисуспільної поведінки

МИКИТЧИК Олександр*

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4973-2670>

Анотація. Стаття присвячена філософсько-правовій методології визначення головних ознак кримінального правопорушення та його місця в системі загальноюридичних категорій, серед яких: правопорушення, протиправна поведінка, проступок, делікт, а також соціологічних понять: антисуспільна, асоціальна, девіантна, аморальна поведінка. З огляду на те, що із філософсько-правової позиції надто поширене використання поняття «суспільна небезпека» в кримінальному праві як характерної ознаки кримінального правопорушення не є достатньо обґрунтованим, оскільки цей термін вказує лише на можливість дії. Водночас зазначено, що поняття кримінального правопорушення поєднує характеристики всіх попередніх визначень, проте не зводиться до них. Метою статті є дослідження поняття кримінального правопорушення в системі визначень антисуспільної поведінки, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення національної кримінально-правової доктрини з огляду на зміст такого поняття. Методологічне підґрунтя дослідження становить система методів наукового пізнання. З метою розкриття предмета дослідження використано як загальнонаукові, так і спеціальні методи пізнання загальноприйнятих правових явищ, зокрема методи індукції, дедукції, системний, формально-юридичний, узагальнення, логічного аналізу, синтезу, аналіз результатів. У контексті охоронних, виховних і регулятивних функцій кримінального права в статті розглянуто наукову дискусію щодо визначення поняття кримінального правопорушення, що пов'язана з обґрунтуванням у Кримінальному кодексі України суспільної небезпеки як основної ознаки кримінального правопорушення, оскільки цієї ознаки немає в інших кодексах, хоча вона має достатньо широкий зміст. Кримінальний закон, крім інших об'єктів, завжди захищає суспільно-політичний устрій. Крізь призму цих міркувань порушено питання щодо заміни суспільної небезпеки як основної ознаки кримінального правопорушення на поняття соціальної шкоди, аби віддати перевагу захисту інтересів особи, підпорядковуючи цьому державний інтерес. З огляду на загальноісторичну тенденцію декриміналізації кримінального закону та його гуманістичну сутність, запропоновано філософсько-правове визначення кримінального правопорушення. Висвітлення проблемних питань кримінального правопорушення в системі визначень антисуспільної поведінки дає змогу законодавцю та правозастосовним органам ефективно реагувати на них і вжити всіх заходів для їх урегулювання

Ключові слова: кримінальне правопорушення; злочин; антисуспільна поведінка; асоціальна поведінка; девіантна поведінка; аморальність; протиправність

Історія статті:

Отримано: 10.02.2023
Переглянуто: 06.03.2023
Прийнято: 10.04.2023

Рекомендоване посилання:

Микитчик О. Поняття кримінального правопорушення в системі визначень антисуспільної поведінки. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). С. 78–85. doi: 10.33270/01232502.78.

*Відповідальний автор

Вступ

У різні історичні періоди питання визначення поняття кримінального правопорушення в науці кримінального права привертало увагу дослідників, проте й досі тривають суперечки щодо його змісту. Складність однозначного визначення поняття кримінального правопорушення зумовлена низкою причин (Yurikov, 2021).

По-перше, аналіз поняття кримінального правопорушення як категорії науки кримінального права передбачає об'єктивний, постійно плинний суспільно-історичний процес (Babanina, 2019). Зміна політичних, економічних, моральних засад життя людей спричиняє зміну того діяння, яке суспільство визнає як кримінальне правопорушення. Дискусія в науці розгортається довкола того, чи є поняття кримінального правопорушення суто формально-логічною дефініцією із самостійними тенденціями розвитку, чи воно безпосередньо пов'язане з процесами, наявними в суспільній практиці. Тобто йдеться про взаємозв'язок матеріальної та формальної ознак кримінального правопорушення (Yurikov, 2021). Деякі автори відкидають певні ознаки у визначенні поняття кримінального правопорушення, інші ж – об'єднують їх як його складові.

По-друге, поняття кримінального правопорушення по-різному тлумачать відповідно до особливостей юридично-правової системи, у якій воно відіграє якщо не ключову, то принаймні провідну роль. З одного боку, воно є видовим, порівняно з іншими загальноюридичними поняттями, такими як «правопорушення», «неправомірне поведінка», «проступок», «делікт», «норма» тощо, а з другого – це поняття відокремлює решту діянь як не суспільно небезпечні, з чим і пов'язаний вид відповідальності особи за вчинене: адміністративна, цивільна, дисциплінарна, на відміну від кримінального правопорушення, за вчинення якого передбачено кримінальну відповідальність.

По-третє, у межах однієї юридично-правової системи через специфіку юридичної науки загалом завжди зберігаються розбіжності між чітким, однозначним визначенням кримінального правопорушення законодавцем, закріпленням у Кримінальному кодексі, і науково-пошуковим поясненням його як предмета кримінального права. Чимало авторів небезпідставно розмежовують поняття Кримінального кодексу, кримінального закону й закону про кримінальну відповідальність, а це ускладнює розуміння предмета дослідження кримінального права.

Матеріали та методи

Методами кримінально-правової науки, у зв'язку з її специфікою як окремої галузі знань, неможливо визначити поняття кримінального правопорушення, оскільки межі переходу неправомірної поведінки в суспільно небезпечну

постійно змінюються в різних суспільно-політичних системах.

Будь-які дефініції передбачають процес узагальнення, універсалізації, тобто виокремлення зі всієї сукупності суспільно небезпечних діянь таких характерних ознак, які притаманні всім кримінальним правопорушенням. А тому в кримінально-правовій науці тривають дискусії щодо його відмітних ознак, елементи складу кримінального правопорушення. Поняття кримінального правопорушення нерідко ототожнюють з поняттям складу кримінального правопорушення. Учені не сформувавши єдиного підходу до поняття кримінального правопорушення (злочину) в широкому і вузькому значеннях.

Зазначене зумовлює необхідність розроблення філософсько-правової методології, яка була б світоглядною основою в кримінально-правовій науці. Для цього слід використати історичний метод, зокрема аналіз формування поняття кримінального правопорушення (злочину) протягом історичного розвитку кримінально-правової науки. Метод переходу від абстрактного до конкретного надав можливість простежити зміну змісту понять від «антисупільної», «асоціальної», «девіантної», «аморальної», «протиправної», «передкримінальної» поведінки до «злочинної». Також було використано й дедуктивний метод.

У зв'язку з тим, що в теорії права немає наукових напрацювань із цієї проблематики, мета статті – здійснити філософсько-правовий аналіз поняття кримінального правопорушення, його ознак, визначити відмінності від інших форм антисупільної поведінки.

Отже, розвиток кримінально-правових наук актуалізує необхідність розроблення філософсько-методологічних засад вивчення кримінального правопорушення як соціального явища в контексті суспільно-історичної логіки формування цього поняття, визначення перспектив його розвитку та практичної значущості для вдосконалення правової системи Української держави.

Результати й обговорення

Кримінальне право виникає як особлива галузь юридичного знання на певному історичному етапі завдяки диференціації юридичної науки та спеціалізації її знання за окремими галузями правозастосовної діяльності. У контексті історії правових учень слід акцентувати на тому, що юридична наука виникла через диференціацію науки загалом і філософії зокрема, а потім диференціювалася на різні галузі, тобто їй притаманні ті самі закономірності, що й науковому знанню загалом.

У юриспруденції з давніх часів поширеними є два протилежні підходи до визначення предмета кримінального права: деякі вчені вважають, що

наука кримінального права не має специфічного предмета дослідження, оскільки саме кримінальне право посилює, охороняє дію інших нормативних актів (К. Біндінг). Опоненти доводять, що воно має специфічний предмет, який відрізняється від інших галузей права (М.С. Таганцев).

В українському правознавстві предметом кримінального права є: злочин; покарання; заходи, альтернативні покаранню; звільнення від кримінальної відповідальності, покарання та його відбування; обставини, які виключають злочинність діяння (Navrotskyi, 2013).

Не вдаючись до деталізованого аналізу цих положень про предмет кримінального права, слід зосередити увагу на декількох важливих аспектах, що визначають місце кримінального права в системі суспільствознавства і відповідно дослідження кримінального правопорушення як соціально-правового явища.

Передусім кримінальне право, як і право загалом, – це сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини й забезпечуються примусом державних інститутів. Тому необхідно визначити, чим суттєво відрізняються від інших ті суспільні відносини, які знаходяться під охороною саме законодавства про кримінальну відповідальність.

Другий аспект полягає в тому, що кримінальне право виникає як окрема галузь знань лише на певному історичному етапі розвитку юридичної науки, коли в ній уже почали розрізняти злочинне й незлочинне правопорушення. Спочатку це були кримінальні звичаї, потім міжнародні договори і нарешті – з 1016 року кодифікований Свод законів Кримінальних і цивільних, який отримав назву «Руська правда» (Didenko, 2009).

Третій аспект виокремлено на тій підставі, що деякі ознаки кримінального правопорушення притаманні й іншим видам протиправних дій та правопорушень. Тому юридична наука, зокрема кримінологія, в оцінюванні різнопланової негативної поведінки особи диференціює її в різних категоріях. Це відображено в таких поняттях, як асоціальна, антисуспільна, девіантна, аморальна, протиправна, і, зрештою, злочинна поведінка.

Ще наприкінці 70-х років минулого століття у зв'язку з необхідністю гуманізації покарань у юридичній науці розгорнулася дискусія з приводу визначення цих понять: було з'ясовано їх зміст, а також обґрунтовано єдину сутність і загальні закономірності антисуспільної поведінки, що своєю чергою неминуче обумовлює взаємопроникнення різних галузей права (Cherniei et al., 2021). Із загальнофілософських позицій норми права за своїм змістом є людськими установленнями, які визначають межі дозволеного й недозволеного у вчинках людей. Вони дають змогу виявити людську самобутність, встановити межі свободи дії, тобто є обмеженнями, порушення яких спричиняє руйнацію людської сутності й людських взаємин. Проте все ж таки й

досі з наукової позиції досить складно визначити ті критерії антисоціальної поведінки, що набувала б злочинного характеру.

Із філософсько-правової позиції будь-яка антисуспільна поведінка завдає шкоди як окремій особі, так і суспільству загалом. Проте руйнівний характер шкоди може бути різним, а тому підлягає різним формам осуду чи покарання.

Антисуспільна поведінка – це найширше поняття, що поєднує решту зазначених вище понять, які своєю чергою можна по-різному схарактеризувати згідно з установками певної галузі права чи моралі. Антисуспільна поведінка – це поведінка, яка не відповідає наявним у суспільстві політичним, економічним, моральним, правовим нормам і спрямована проти них, а тому передбачає відповідну міру відповідальності. Її різновидом є асоціальна поведінка, яка не спричиняє значної шкоди усталеним у суспільстві нормам співжиття, а лише є вираженням негативного ставлення до інтересів суспільства й виявляється в певному способі життя.

Асоціальна поведінка притаманна окремим декласованим прошаркам населення, спосіб життя яких виходить за межі асоційованого співжиття людей. У вчинках цих людей домінують фізіобіологічні чинники: пияцтво, наркоманія, проституція тощо. Вони створюють криміногенне середовище, але не завжди підпадають під дію кримінального закону (Тсуран, 2020). Складно визначити – «значну» чи «незначну», проте вони все ж таки завдають шкоди суспільству, підриваючи його засади, і тому, звісно, підлягають певній забороні з боку суспільства, що має бути зафіксовано певним законодавством. У різних народів і в різних країнах є власна традиція боротьби із цим злом, а отже, і форми право-нормативного запобігання. Заходи адміністративно-правового характеру не сприяють переростанню цих потенційних носіїв криміногенності в суспільно небезпечні, мінімізують можливості поширення їх негативного впливу на суспільство. Тому науково виправданою під час характеристики асоціальної чи антисуспільної поведінки вважають таку її диференціацію, яку пропонують автори видання «Юридична психологія» (за редакцією Я. Ю. Кондратьєва), виокремлюючи *некримінальну, передкримінальну та кримінальну* поведінку (Serazhym, 2022). Вони визначають некримінальну поведінку як антисуспільну, але не злочинну, що не має ймовірності бути такою в майбутньому; передкримінальну – таку, що має ймовірність стати злочинною. Тобто акцентовано на ймовірності вчинення злочину в майбутньому. Звісно, в таких випадках застосовують дисциплінарну практику. Кримінальною ж називають поведінку, яка по суті є злочинною, а також не виключає ймовірності повторення злочину (Kondratiev, 2000).

Складніше постає питання під час визначення девіантної поведінки (Babanina et al., 2021). За цією темою написано чимало наукових

праць, проте це не усунуло плутанини в його тлумаченні. Девіантною поведінкою вважають діяльність, яка не відповідає ustalеним у конкретно-історичному суспільстві нормам. Це широке визначення, яке враховує і те, що може бути визначено кримінальним правопорушенням, і те, що може бути визнано антисуспільним чи аморальним, і те, що може бути згодом визнано таким, що діяло на благо суспільства, збагачення його культурного надбання. Тому зі світоглядної позиції слід розрізняти позитивну девіантну поведінку й негативну. Якщо девіантна поведінка спрямована на усунення в суспільних основах реакційних, консервативних традицій, що спричиняють застій і стають на заваді поступально-прогресивному розвитку, то така девіантна поведінка є позитивною, хоча в низці випадків вона може переслідуватися законом і навіть передбачати кримінальну відповідальність. Негативною ж девіантна поведінка буде тоді, коли вона руйнує прогресивні, гуманістичні тенденції в розвитку суспільних відносин, гальмує накопичені цивілізаційні процеси, підриває основні засади суспільства (Berezovska, & Yamchuk, 2020).

Отже, крізь призму філософсько-правового підходу поняття «антисуспільна», «асоціальна» і «девіантна» поведінка є однорідними поняттями, які з різного боку характеризують одне й те саме явище – аномалію суспільного життя. Водночас акцентовано переважно на суспільній поведінці, а не на окремому вчинку. З приводу понять «поведінка» і «вчинок» у юридичній літературі також свого часу були різні тлумачення, проте вчені обґрунтовують, що термін «поведінка» характеризує певний процес, спосіб життя, а вчинок – це окрема дія, обумовлена певними ситуаційними причинами. Вчинок може збігатися або не збігатися із загальною спрямованістю життєдіяльності людини. Якщо поведінка може стосуватися як окремої особи, так і певного соціального угруповання, тобто може бути колективістською, то вчинок є особистісним. Вчинок – одноразова дія, а поведінка – система вчинків. Тому в правонормотворенні відповідальність кожної особи за власну поведінку та вчинки установлена окремо. Навіть у разі групових негативних дій відповідальність кожного диференціюється залежно від міри участі в учиненому (Koshova, & Kresan, 2021).

Найважливішу роль у підході до визначення поняття кримінального правопорушення відіграють дефініції аморальної та протиправної поведінки.

На перший погляд здається, що немає жодних складнощів у визначенні цих понять, адже аморальною поведінкою можна назвати таку, яка не відповідає наявним у суспільстві моральним нормам, а протиправною – яка не відповідає чинним правовим нормам. Ось як визначає аморальну поведінку В.І. Тимошенко: «Аморальною називають таку поведінку, за якої

всі сформовані морально-етичні засади суспільства оцінюються певною особою (особами) як незначні, традиційний морально-етичний погляд на світ ігнорується, часто сприймається зневажливо або навіть агресивно, морально прийнятні для більшості людей форми задоволення своїх потреб відкидаються, замінюються іншими і реалізуються у власній поведінці» (Тумошенко, & Shakun, 2021). Протиправна поведінка – поведінка, що суперечить наявним суспільним відносинам, спричиняє або здатна спричинити шкоду правам та інтересам громадян, суспільству або державі (Rumarenko et al., 2003).

У першому та другому визначеннях увагу спрямовано на те, що й аморальна, і протиправна поведінка суперечить суспільним відносинам і завдає шкоди інтересам як окремих громадян, так і суспільству загалом. Водночас залишається нез'ясованим, яким саме інтересам у першому і другому випадках завдають шкоди. Точніше запитання можна було поставити так: чи будь-яка аморальна поведінка є водночас протиправною і навпаки?

Спільне й відмінне в цих поняттях зумовлено взаємозв'язком моралі і права як форм суспільної свідомості. Зауважимо, що для розуміння кримінального правопорушення в контексті соціально-правового прогресу, гуманістичних тенденцій кримінального законодавства в процесі цивілізаційного розвитку людства центральною є проблема співвідношення права і моралі, завдяки якому розкривається кримінально-правова захисна функція особи.

Загальнолюдські цінності – це передусім морально-гуманістичні норми відносин між людьми, які закріплені нормами права (Babanina et al., 2020). Мораль обумовлює право, вона первісно існує в суспільстві, визначаючи людську природу на протигагу тваринному світу. Мораль робить людину людиною, історично існує у вигляді традицій і звичаїв, вона життєво стійкіша, її історична мінливість є достатньо консервативною. У ній суперечливо узгоджуються як прогресивні тенденції, так і реакційні принципи.

Право ж виникло пізніше і в письмовій формі фіксує те, що набуто людством у культурно-цивілізаційному процесі. Якщо мораль є переважно природно-самобутнім елементом життя людей, то право – культурним феноменом, набутих людством через необхідність гуманізації суспільних відносин. У цьому й полягає взаємозв'язок протиправної і аморальної поведінки. Не будь-який аморальний вчинок може бути протиправним, оскільки не підпадає під регулятивний зміст норм права. Натомість будь-яка протиправна поведінка може бути як аморальною, так і морально виправданою. Правова норма як більш «застигла» не може врахувати різноманітності тих ситуацій, у які може потрапити людина. Юридична норма – це розумне установлення регуляції відносин між

людьми в суспільстві. Моральні ж норми прищеплюють у процесі соціалізації дитини. Правова норма активно впливає на формування моральних принципів людини, але вона стає дієюю в повсякденній поведінці людини тоді, коли з насилля перетворюється на звичку (Yurikov, 2023). Протиправна поведінка – це поведінка, що суперечить ustalеним у суспільстві юридичним нормам і передбачає певну міру покарання – адміністративну чи кримінальну відповідальність, водночас морального осуду може не зазнавати. Скажімо, якщо діяльність спрямована проти законів, які закріплюють консервативні порядки в суспільстві й має прогресивний характер, спрямований на зміну цих законів, вона не може бути морально невинуватим. Закон може бути як моральним, так і аморальним, що визначається ступенем культурно-історичної гуманізації суспільства, ustalеними в суспільстві уявленнями про зміст добра, краси і справедливості (Bondarchuk, 2006).

Поняття кримінального правопорушення є похідним від зазначених вище понять. Кримінальне правопорушення одночасно антисуспільне, асоціальне, девіантне, аморальне та протиправне (Borysov, Shakun, & Babanina, 2022).

Відомо, що злочини – це найбільш суспільно небезпечний вид правопорушень (Cherniavskiy et al., 2021). Посягання на охоронювані суспільні відносини, наприклад, посягання на життя та здоров'я особи, на статеву свободу й статеву недоторканість, основи конституційного ладу тощо здебільшого є злочинними. Проте є чимало об'єктів, посягання на які можуть бути і злочинами, й іншими правопорушеннями – цивільно-правовими деліктами, адміністративними або дисциплінарними проступками. Тому важливо відокремлювати злочин від інших правопорушень, відповідальність за які регламентована в адміністративному, господарському, податковому, фінансовому праві (Sukhonos, & Sukhonos, 2021; Cherniei et al., 2022).

Якщо проаналізувати визначення кримінального правопорушення, то суспільна небезпека є його основною ознакою. Зокрема, у ч. 1 ст. 11 КК України зазначено: «Кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення»¹.

Якщо порівняти цю дефініцію з визначенням адміністративного правопорушення, доходимо висновку, що в ньому немає вказівки на суспільну небезпеку. Стаття 9 КУпАП передбачає: «Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на

громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність»².

Ці визначення та породжують полеміку щодо якісної межі, що відділяє правопорушення, за яке передбачено адміністративні стягнення, від кримінального правопорушення, за яке передбачено кримінальне покарання (Cherniei et al., 2021). Проте й поняття суспільної небезпеки достатньо широке, адже небезпечними для суспільства є не лише дії або вчинки окремих осіб, а й природні явища, які можуть бути зумовлені як діяльністю, так і бездіяльністю суспільства (термоядерна війна, хімічні випробування, екологічні кризи тощо) (Yurikov, 2022). Навіть агресивність звіра або домашньої тварини може становити небезпеку для людей. Тому у визначенні суспільної небезпеки як основної ознаки кримінального правопорушення слід акцентувати на дії або бездіяльності окремої особи чи групи осіб, що передбачено кримінальним законом (Yurikov, 2022).

Висновки

Філософія права не оперує таким поняттям, як кримінальне правопорушення, а лише в межах свого предмета може вказувати на шлях його «прийняття» в систему інших категорій, якими послуговується юридична наука. У цьому контексті філософія права висвітлює соціальний зміст поняття кримінального правопорушення і формує методологію його визначення в системі кримінального права. Кримінальне правопорушення як особлива протиправна поведінка охоплює вузьку сферу суспільних відносин, а саме суспільні відносини, що регулюють охорону основних прав і свобод громадян – право на життя, власність, свободу волевиявлення. Вони становлять основні соціальні цінності суспільства, культурно-історичні надбання, тому посягання на них створює суспільну небезпеку. Саме вона й становить головну ознаку кримінального правопорушення. Кримінальне правопорушення (злочин) – центральне поняття кримінального права – своїм змістом відображає соціальну суть законодавства, його головні інститути, а також кримінально-правову політику держави в протидії злочинності (Azarov et al., 2018).

Кримінальне правопорушення як вид протиправного діяння є суспільно небезпечним явищем. Кожна держава захищає кримінальним законом притаманний їй суспільно-політичний устрій. Будь-яке посягання на нього природно визнають особливо тяжким злочином.

Отже, із філософсько-правової позиції надто поширене використання поняття «суспільна

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

² Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 груд. 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

небезпека» в кримінальному праві як характерної ознаки кримінального правопорушення не є достатньо обґрунтованим, оскільки цей термін вказує лише на можливість дії (небезпека – це те, що створює загрозу певної дії, а не власне дія). Термін «суспільний» охоплює систему ідеолого-політичних, економічних відносин, тож суспільну небезпеку може створювати діяння, спрямоване проти державного устрою. Поняття «суспільна небезпека» доречно використовувати там, де йдеться про злочини проти основ національної безпеки України, а недоречно там, де йдеться про кримінальні правопорушення, які

вчиняють у міжіндивідуальних стосунках. Тому в дефініції кримінального правопорушення визначальною слід вважати не суспільну небезпеку, а «заподіяну значну шкоду соціальним відносинам», а точніше – людині в її соціальних відносинах. У зв'язку з цим кримінальне правопорушення можна визначити як такий вид антисуспільної протиправної поведінки, яка спрямована проти інтересів суспільства, тобто загальнолюдських цінностей, і виражена в діях, що завдають значної шкоди людині в системі суспільних відносин, за що кримінальним законом передбачено покарання.

References

- [1] Azarov, D.S., Hryshchuk, V.K., & Savchenko, A.V. (et al.). (2018). *Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine*. O.M. Dzhuzha, A.V. Savchenko, V.V. Cherniei (Eds.) (2nd ed.). Kyiv: Yurinkom Inter.
- [2] Babanina, V. (2019). Structure of Mechanism of Implementation of Criminal Legislation. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 24(2), 81-86. doi: 10.33270/01191112.81.
- [3] Babanina, V., & Yurikov, O. (2020). Object of Intentional Damage to Communications Lines (Article 360 of the Criminal Code of Ukraine). *Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 2(115), 86-93. doi: 10.33270/01201152.86.
- [4] Babanina, V., Ivashchenko, V., Grudzur, O. & Yurikov, O. (2021). Criminal protection of children's life and health: international experience. *Revista Cuestiones Politicas*, 39 (71), 350-365. doi: 10.46398/cuestpol.3971.18.
- [5] Berezovska, L., & Yamchuk, T. (2020). Peculiarities of resocialization of adolescents with deviant behavior. *Bulletin of the National Defense University of Ukraine*, 4(57), 5-11. doi: 10.33099/2617-6858-20-57-4-5-11.
- [6] Bondarchuk, O. (2006). *Psychology of deviant behavior*. Kyiv : MAUP.
- [7] Borysov, V., Shakun, V., & Babanina, V. (2022). Aplicación de los principios constitucionales en la legislación penal de Ucrania. *Revista De La Universidad Del Zulia*, 13(38), 140-158. doi: 10.46925/rdluz.38.10.
- [8] Cherniavskiy, S., Dzhuzha, A., Babanina, V. & Harust, Yu. (2021). System of ensuring the economic security of the state: world experience and ways of its reform in Ukraine. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 28(4), 157-168. doi: 10.37635/jnalsu.28(4).2021.157-168.
- [9] Cherniei, V., Cherniavskiy, S., Babanina, V., & Ivashchenko, V. (2022). Criminal remedies and institutional mechanisms for combating corruption crimes: the experience of Ukraine and international approaches. *Juridical Tribune*, 12(2), 227-245. doi: 10.24818/TBJ/2022/12/2.05.
- [10] Cherniei, V., Cherniavskiy, S., Babanina, V., & Tykhonova, O. (2021). Criminal Liability for Cryptocurrency Transactions: Global Experience. *European Journal of Sustainable Development*, 10(4), 304-316. doi: 10.14207/ejsd.2021.v10n4p304.
- [11] Cherniei, V., Cherniavskiy, S., Dzhuzha, A., & Babanina, V. (2021). Combating credit fraud: experience of Ukraine and some other European Countries. *Amazonia Investiga*, 10(42), 93-102. doi: 10.34069/AI/2021.42.06.9.
- [12] Didenko, V. (2009). *History of criminal law of Ukraine*. Kyiv: Avanpost-Prym.
- [13] Kondratiev, Ya.Yu. (Eds.). (2000). *Legal psychology*. Kyiv: In Yure.
- [14] Koshova, I., & Kresan, O. (2021). *Psychology of deviant behavior*. Nizhin: NDU im. M. Hoholia
- [15] Navrotskyi, V.O. (Eds.). (2013). *Ukrainian criminal law. General part*. Kyiv: Yurinkom Inter.
- [16] Rymarenko, Yu.I., Kondratiev, Ya.Yu., & Tatsii, V.Ya. (et al.). (2003). *International police encyclopedia* (Vol. 1). Kyiv: In Yure.
- [17] Serazhym, I.R. (2022). Deviant behavior of the personnel of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine as a socio-psychological and legal phenomenon. *Legal scientific electronic journal*, 6, 447-449. doi 10.32782/2524-0374/2022-6/100.
- [18] Sukhonos V.V., & Sukhonos, V.V. (2021). *Composition of the crime: law, theory and practice*. Sumy: Univer. kn.
- [19] Tsypan, T.S. (2020). Prevention of antisocial behavior of minors: psychological and pedagogical diagnosis. *Innovation in education*, 11(1), 160-166. doi: 10.35619/iiu.v1i11.272.
- [20] Tymoshenko, V.I., & Shakun, V.I. (2021). *Theoretical foundations of criminology*. Kyiv: Yurinkom Inter.

- [21] Yurikov, O. (2022). Counteracting planning, preparation, resolution and management aggressive war on the territory of Ukraine. In *Legal sciences and their role in the development of the legal culture of a modern man*. Riga: Baltija Publishing. doi: 10.30525/978-9934-26-209-8-9.
- [22] Yurikov, O. (2022). Features of the pre-trial investigation in the area of combat. In *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects*. Riga: Baltija Publishing. doi: 10.30525/978-9934-26-223-4-165.
- [23] Yurikov, O. (2023). Criminal characteristics of willful destruction or damage of military property. In *Military offences and war crimes: background, theory and practice*. Riga: Baltija Publishing. doi: 10.30525/978-9934-26-302-6-37.
- [24] Yurikov, O.O. (2021). Features of the qualification of intentional damage or destruction of a telecommunications network. *Entrepreneurship, economy and law*, 5, 209-214. doi: 10.32849/2663-5313/2021.5.34.
- [25] Yurikov, O.O. (2021). Historical aspects of the development of criminal liability for intentional damage or destruction of the telecommunications network in the 19th century. *Our right*, 3, 118-123. doi: 10.32782/NP.2021.3.17.

Список використаних джерел

- [1] Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [уклад.: Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.] ; за ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
- [2] Babanina V. Structure of Mechanism of Implementation of Criminal Legislation. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2019. No. 24 (2). P. 81–86. doi: 10.33270/01191112.81.
- [3] Babanina V., Yurikov O. Object of Intentional Damage to Communications Lines (Article 360 of the Criminal Code of Ukraine). *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (115). С. 86–93. doi: 10.33270/01201152.86.
- [4] Babanina V., Ivashchenko V., Grudzur O., Yurikov O. Criminal protection of children's life and health: international experience. *Revista Cuestiones Politicas*. 2021. Vol. 39. No. 71. P. 350–365. doi: 10.46398/cuestpol.3971.18.
- [5] Березовська Л. І., Ямчук Т. Ю. Особливості ресоціалізації підлітків з девіантною поведінкою. *Вісник Національного університету оборони України*. 2020. № 4 (57). С. 5–11. doi: 10.33099/2617-6858-20-57-4-5-11.
- [6] Бондарчук О. І. Психологія девіантної поведінки : курс лекцій. Київ : МАУП, 2006. 88 с.
- [7] Borysov V., Shakun V., Babanina V. Aplicación de los principios constitucionales en la legislación penal de Ucrania. *Revista De La Universidad Del Zulia*. 2022. No. 13 (38). P. 140–158. doi: 10.46925/rdluz.38.10.
- [8] Cherniavskiy S., Dzhuzha A., Babanina V., Harust Yu. System of ensuring the economic security of the state: world experience and ways of its reform in Ukraine. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. No. 28 (4). P. 157–168. doi: 10.37635/jnalsu.28(4).2021.157-168.
- [9] Cherniei V., Cherniavskiy S., Babanina V., Ivashchenko V. Criminal remedies and institutional mechanisms for combating corruption crimes: the experience of Ukraine and international approaches. *Juridical Tribune*. 2022. No. 12 (2). P. 227–245. doi: 10.24818/TBJ/2022/12/2.05.
- [10] Cherniei V., Cherniavskiy S., Babanina V., Tykhonova O. Criminal Liability for Cryptocurrency Transactions: Global Experience. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. No. 10 (4). P. 304–316. doi: 10.14207/ejsd.2021.v10n4p304.
- [11] Cherniei V., Cherniavskiy S., Dzhuzha A., Babanina V. Combating credit fraud: experience of Ukraine and some other European Countries. *Amazonia Investiga*. 2021. No. 10 (42). P. 93–102. doi: 10.34069/AI/2021.42.06.9.
- [12] Діденко В. П. Історія кримінального права України. Київ : Аванпост-Прим, 2009. 164 с.
- [13] Юридична психологія: альбом схем з коментарями / за заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва. Київ : Ін Юре, 2000. 111 с.
- [14] Кошова І. В., Кресан О. Д. Психологія девіантної поведінки : навч.-метод. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 226 с.
- [15] Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В. О. Навроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 712 с.
- [16] Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / за ред. Ю. І. Римаренка, Я. Ю. Кондратьєва, В. Я. Тація, Ю. С. Шемшученка. Київ : Ін Юре. 2003. Т. 1 : Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. 2003. 1232 с.
- [17] Серажим І. Р. Девіантна поведінка персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України як соціально-психологічний та правовий феномен. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 447–449. doi: 10.32782/2524-0374/2022-6/100.
- [18] Сухонос В. В., Сухонос В. В. (мол.). Склад злочину: закон, теорія та практика : монографія. Суми : Універ. кн., 2021. 200 с.

- [19] Ціпан Т. С. Превенція асоціальної поведінки неповнолітніх: психолого-педагогічна діагностика. *Інноватика у вихованні*. 2020. Вип. 11. Т. 1. С. 160–166. doi: 10.35619/iiu.v1i11.272.
- [20] Тимошенко В. І., Шакун В. І. Теоретичні основи кримінології : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 240 с.
- [21] Yurikov O. Counteracting planning, preparation, resolution and management aggressive war on the territory of Ukraine. In *Legal sciences and their role in the development of the legal culture of a modern man* : monograph. Riga : Baltija Publishing, 2022. P. 180–197. doi: 10.30525/978-9934-26-209-8-9.
- [22] Yurikov O. Features of the pre-trial investigation in the area of combat. In *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects* : monograph. Riga : Baltija Publishing, 2022. P. 1310–1315. doi: 10.30525/978-9934-26-223-4-165.
- [23] Yurikov O. Criminal characteristics of willful destruction or damage of military property. In *Military offences and war crimes: background, theory and practice* : monograph. Riga : Baltija Publishing, 2023. P. 847–863. doi: 10.30525/978-9934-26-302-6-37.
- [24] Юріков О. О. Особливості кваліфікації умисного пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 5. С. 209–214. doi: 10.32849/2663-5313/2021.5.34.
- [25] Юріков О. О. Історичні аспекти розвитку кримінальної відповідальності за умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі у XIX ст. *Наше право*. 2021. № 3. С. 118–123. doi: 10.32782/NP.2021.3.17.

The Concept of a Criminal Offense in the System of Definitions of Anti-Social Behavior

MYKYTCHYK Oleksandr

PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor Department of the Criminal Law, Process and Criminology, Kyiv University of Intellectual Property and Law "National University Odesa Law Academy" Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4973-2670>

Abstract. The article is devoted to the philosophical and legal methodology of determining the main features of a criminal offense and its place in the system of general legal categories, including: offense, illegal behavior, misdemeanor, delict, as well as sociological concepts: antisocial, antisocial, deviant, immoral behavior. Given the fact that from a philosophical and legal point of view, the overly extended use of the concept of "public danger" in criminal law as a characteristic feature of a criminal offense is not sufficiently justified, the latter term indicates only the possibility of action. At the same time, it is noted that the concept of a criminal offense combines the characteristics of all previous definitions, but is not limited to them. The purpose of the article is to study of the concept of a criminal offense in the system of definitions of antisocial behavior, as well as the formulation of scientifically based proposals and recommendations regarding the improvement of the national criminal law doctrine in view of the content of such a concept. The methodological basis of the research is the system of methods of scientific knowledge. In order to reveal the subject of the study, both general scientific and special methods of learning generally accepted legal phenomena were used. Among such methods, in particular, induction, deduction, systemic, formal-legal, generalization, logical analysis, synthesis, analysis of results. In the context of the protective, educational and regulatory functions of criminal law, the article examines the scientific debate on the definition of the concept of a criminal offense, which is connected with the justification in the Criminal Code of Ukraine of public danger as the main feature of a criminal offense, since this feature is not found in other codes, although it has sufficiently broad content. Criminal law, in addition to other objects, always protects the social and political system. Through the prism of these considerations, the issue of replacing public danger as the main feature of a criminal offense with the concept of social harm was raised, in order to prioritize the protection of individual interests, subordinating the state interest to it. Given the general historical trend of decriminalization of the criminal law and its humanistic essence, a philosophical and legal definition of a criminal offense is proposed. Highlighting the problematic criminal offenses in the system of defining antisocial behavior enables its legislators and law enforcement agencies to effectively respond to them and take all measures to resolve them

Keywords: criminal offense; crime; antisocial behavior; antisocial behavior; deviant behavior; immorality; illegality